

sek egy részét csendben elfeledték, mert az már nem a gyakorló pedagógusokra átruházható része a felelőségnek. Azért – ismét azt kell mondanom: szerencsére sokakkal – változatlanul hiszek Kodály zenei nevelési eszméinek 21. századi megvaló-

síthatóságában. Önvizsgálatra, belső megújulásra is szükség van persze. Ehhez meg hozzásegíthetnek minket a viták, eszmecserek.

Ittész Mihály

A változatlanság veszélyei, avagy Kékszakállú kerítést emelt

Hozzászólás Trencsényi László cikkéhez

Engedje meg a tisztelt olvasó, hogy Trencsényi László cikkére reagáljak, amely az Iskolakultúra „Kritika” rovatában jelent meg (Lengyel László esete Lengyel Lászlóval, 2000/3. sz.). Teszem ezt azért, mert eredeti szakmám szerint általános iskolai ének-zene szakos tanár vagyok, s csaknem húsz évig oktattam a tárgyat „normál”, illetve „tagozatos” osztályokban. Ugyanakkor már hosszabb ideje a pedagógia más területén tevékenykedem, így kellő távolságból tudom szemlélni az énektanítás helyzetét, a kialakult válsághoz vezető utat.

Mélységesen egyetértek a szerző megállapításával, mely szerint: „... zenepedagógusaink, bár hivatásuk magaslatán állnak, zenepedagógiai tudásuk ragyogó, társadalomismeretük meglehetősen hiányos.” Sajnálattal állapíthatjuk meg, nincs a pedagógiának még egy olyan területe, ahol a szakértelem (értsd: szolfézs, összhangzattan, partitúraolvasás, karvezetés stb.) és a pedagógiai, pszichológiai ismeretek, valamint azok gyakorlati alkalmazása ennyire szétválna.

Tanúja voltam annak, hogy zenetanárok továbbképzésén a résztvevők egy jelentős része bevallotta, *Mérei Ferenc* és *Binét Ágnes* „Gyermeklélektan” című munkáját nem ismeri. Amennyiben figyelembe vesszük, hogy az idézett alapmű számtalan kiadást élt meg, s a más szakterületen dolgozó gyakorló pedagógusok szemléletét milyen mértékben formálta – s megállapításai ma is érvényesek –, akkor ez megbocsáthatatlan hiányosság. Arról nem is szólva, hogy a fenti mű megjelenése óta e tárgykörben hány mű látott napvilágot, tehát forogható, használható.

Akik véleményüket úton-útfélen hangoztatva Kodály szellemi örököseiként jelennek meg, azok minden újítási szándékot visszautasítanak, kegyetlenül levernek, áthághatatlan falakat emelnek. Pedig a honi pedagógiának a nyolcvanas évektől volt egy jelentős korszaka, amelyben különféle oktatási kísérletek indultak el. A pedagógus társadalom számottevő részét sikerült ezeknek a törekvéseknek megnyerni. Komoly és eredményes viták árán, mérési eredményekkel is igazolva, merőben új szemléletű oktatási módszereket dolgoztak ki. A diákok annyit tapasztaltak, hogy egy adott tárgy érdekesebbé, színesebbé vált. (Csak a példa kedvéért álljon itt a matematika tantárgy oktatásában bekövetkezett óriási változás. Azon felismerés nyomán, hogy a gyermekek gondolkodásfejlesztése lényegesen fontosabb életük további alakításában, mindennapjaik megoldásában, mint az „egyszerű” numerikus műveletek begyakorlása, a szakma kiválóságai megtalálták azt a helyes utat, azt a mértéket, amely tanulók egészséges személyiségfejlesztését szolgálta, ugyanakkor szakmai tudásuk,

módszertani ismereteik feltétlenül gazdagodtak.)

Az általános iskolai énekoktatásban is voltak oktatói kísérletek. Ezek sorsáról *Laczó Zoltán (1)* számolt be. A szakma jelentős része elutasította ezeket a kezdeményezéseket. Feltehetjük a kérdést, milyen indokok alapján.

Többen hangoztatták azon nézetüket, hogy a járt út elhagyása káros, hiszen az énekoktatásunk nemzetközileg elismert, sőt konvertibilis. Mindannyiszor a kodályi örökségre hivatkoztak. További példa: az egyik kísérlet lényegében a zeneművekkel való találkozást állította középpontba, a hallott zenemű befogadását pszichológiai folyamatként kezelte (a kísérletnek magam is részese voltam), ám mindannyiszor szembe kellett találnunk azzal a nézettel, hogy „a gyermek az igazi élményhez az éneklés során jut el”. Ezért a zeneművekkel való intenzív ismerkedésre, az analitikus zenehallgatásra csak akkor kerülhet sor – az avatott ’kodályi’ kritikusok szerint –, amikor biztos kottaolvasó a tanuló. Ez zenetörténeti tények tagadása; *Beethoven, Schubert, Bartók* stb. zeneművekkel találkoztak előbb, s ez készítette őket hangszertanulásra, zenei ismereteik bővítésére.

S ne feledjük, éppen ekkoriban honosodott meg az általános iskolai énektanításban több helytelen gyakorlat, gondolok itt a rendszeressé váló dolgozatíratásra, a betűkottás dallamok szöveges felmondására stb.! A nagyobb követelményeket állító tanárok pedig szolfézsórává változtatták az énekórákat. Ezek a módszertani tévutak rontották a gyermekek kapcsolatát a tantárggyal és ezzel egy időben a zenével is.

Ugyanakkor a pedagógusok nem vették tudomásul azt a változást sem, amelyet a technika fejlődése hozott magával: hangos, hangzó világ épült körénk, általánossá vált egyfajta belső nyugtalanság, feszültség. Ez a zenei környezetre is hatással volt. A válogatásra, a zenehallgatásra a tanárok – éppen az értékrend megváltozása miatt – nem tanították meg a tanítványokat, ellenben a fiatalok zenéjét mindenkor pejoratív jelzőkkel illeték.

A szakma elitje egy olyan világot épített

maga köre, amely a változások lehetőségét, a spontaneitást abszolút mértékben ki-rekesztette. Steril körülmények között, változatlan feltételek mellett kívánták és kívánják tantárgyukat oktatni. (Ennek vélhetően egy nagy adag idealizmus, a Mester szellemének fetisizálása, illetve néhány esetben szakmai elfáradás, elkényelmesedés az oka.)

Ajánlatos azzal a ténnyel is szembenéz-nünk, hogy a jól ismert zenei tagozatos oktatásunk nemcsak az irányítók finanszírozói megszorításai miatt szűnnek sorra meg, hanem a szülők is egyre kevesebb érdeklődést mutatnak e forma iránt; iskolát kezdő gyermekeiket alig-alig íratják ilyen specialitású osztályokba. (A fővárosban csaknem a felére csökkent az énektagozatos, – korszerű szóhasználatnál élve – az emelt óraszámú ének-zene tantárgyat oktató iskolák száma.)

Végezetül: az elmúlt negyed század alatt a tanulók szociális helyzete, a családok igény szintje megváltozott, s ezek figyelmen kívül hagyása – éppen a pedagógustársadalom részéről – vakságra utal, tehát megbocsáthatatlan.

E benyomásaimat megerősítették a kerettantervi vitákon tapasztaltak is. Az őszi konferenciák szinte azonos koreográfia szerint bonyolódtak le. Igen nagy érzelmi töltéssel szóltak egymáshoz az aktív, illetve a már nyugdíjas tanárok. Sajnálattal tapasztaltam, hogy a tanácskozások résztvevőinek átlagéletkora körülbelül 55 év; az ifjabb nemzedék elenyésző számban képviseltette magát. Több esetben a kerettanterv kidolgozóira, más esetben a zeneiskolai kollégákra zúdult a harag. (Figyelem! Az áthárító magatartás itt tetten érhető.)

A megjelentek ismertették szakmai tevékenységüket, elért eredményeiket, a kodályi hagyaték méltó őrzésének módszereit. A tanácskozás valamennyi résztvevője joggal vetette fel, miért kell a művészeti tárgyak óraszámát ilyen radikális mértékben csökkenteni. Az ötórányi viták egyike sem vitt azonban előbbre; minden módszertani javaslatot, pszichológiai indokot elutasítottak.

Az ott elhangzó érvekből idézve:

„Nem lehet ilyen alacsony óraszámban a biztos kottaolvasást kialakítani!”... „Így a zenehallgatás értelmetlenné válik!”

(Hol marad a műismeret, ha csak egy új jelrendszer megtanítását tűzzük ki célul? – Minden műélvező, rendszeres hangverseny-látogató biztos kottaolvasó?)

„Hány magyar népdalt tudnak megtanulni a gyerekek? Ilyen körülmények között elsilányítjuk a közös éneklés örömét!”

(Ez csak a vágyak szintje! És eddig hány népdalt énekeltek közös iskolai programokon a gyerekek?)

„Már eddig is mindig minden a mi óráink terhére ment, most adjon át más is a mi javunkra!”

(Vajon a szakma képviselői milyen hatásfokkal dolgoznak? S a gyermek személyiségének fejlesztése más tantárgyak oktatása során nem valósul meg?)

„Ezek után nem mondhatjuk el magunkról, hogy Kodály országában élünk!” (Meggyőződésem, hogy ez legalább anynyira Bartók és Kosztolányi, Szőnyi István és Mérei Ferenc, valamint sokan mások országa is!)

Az idézett érvrendszer meglehetősen szegényes volt. A hozzászólókat áthatotta a mély nosztalgia; „a korábban jobb »gyerekanyaggal« dolgoztunk”, az „én kórusommal könnyeket csaltunk a hallgatók szemébe” őszinte érzése.

Értem én a felháborodást, fáj ez nekem is!

Természetesen nem lehet azzal egyetérteni, hogy az ének-zeneoktatás, a művészetoktatás ilyen mértékben kiszolgáltatott helyzetbe kerüljön. Az a folyamat, amely elindult, hovatovább egy művészeti ág intézményes oktatásának elhalását jelenti.

De hogyan juthattunk el idáig? Kit terhel a felelősség?

A tények igen lesújtóak, de vitathatatlanok. A szakma elitje – éppen az évtizedek óta tartó kirekesztő magatartása miatt – ellehetetlenítette az intézményes énekkutatást. Ugyanakkor megrekedt a zenei szintnél, nem követte a társadalmi változásokat, nem barátkozott az újszerű oktatási

módszerekkel, tehát még magasabbra emelte a kőkerítés falát, kizárva ily módon a felkínált újítási lehetőségeket.

Trencsényi László kérdéseire – „Bezárkozás a hagyományba? A pompeji katona hősiessége? Elég-e? Jó-e?” (2) – már régen megkaptuk a választ.

Ujfalussy József több mint két évtizede, ám mára is érvényesen, a zeneoktatás célmeghatározását – mintegy iránymutatóként – megadta:

„... a zene társadalmi jelentőségének olyan általános, aktuális, tudományos szintű számontartását, amelyre a zenetudomány más társadalomtudományokkal együtt – filozófiával, pszichológiával, történettudománnyal, szemiotikával, információelmélettel együtt képes. A zenepedagógiának is szüntelenül azzal kell tisztában lennie, hogy nem az a feladata, hogy mindenkit zenésszé neveljen, hanem azt kell szolgálnia, hogy egy társadalom egészségesen élje a maga zeneéletét.” (3)

Az idézett sorokat mindenki elolvasta, megértette?

Amint azt a szakma 2000. évi állapota bizonyítja, az érintettekig mindez nem jutott el.

Nem jött el az ideje ars poeticánk újrafogalmazásának?

Ideje lenne ezért a hatalmas kőkerítést lerombolni, ahogy azt Judit mondja a vár fogadótermében: „Szél bejárjon, nap besüssön...” (4)

Jegyzet

(1) LACZÓ Zoltán: *Egy zenepedagógiai kísérlet tapasztalatairól – a jövő számára*. Parlando, 1998/1–2. sz. 28–40. old.

(2) TRENCSENYI László: *Lengyel László esete Lengyel Lászlóval*. Iskolakultúra, 2000/3. sz. 110–112. old.

(3) UJFALUSSY József: *Zenepedagógia és zenetudomány*. Parlando, 1978/6. sz. 1–8. old.

(4) BALÁZS Béla: *A Kékszakállú herceg vára*. Magyar Helikon, Bp, 1973.

Csillag Ferenc